

Ім'я — сталевий щит чи двосічний меч?

ОЛЬГА МЕРЦ

28 ВЕРЕСНЯ 2023

Створивши людину, Бог уділив їй особливий привілей — дати імена всьому живому: «Як саме чоловік назве кожне живе сотворіння, щоб воно так і звалось» (Бут 2, 19). Ідеться про щось значно більше, ніж красивий жест. Це знак найвищої любові та довіри: Бог запрошує людину стати співучасником творіння, доручає тому, кого створив на власний образ і подобу, завершальний етап творення всього живого. Таке доручення вказує на те, як високо Бог цінує людину, на її чільне місце в божественному плані.

Фото: Baran Lotfollahi

Наречення імені — обов'язковий атрибут таїнства хрещення, яке є знаком народження нової людини у Христі, відправною точкою її подальшого християнського життя. Крім того, ім'я традиційно вказує на особливе заступництво святого чи святої, які теж його носять. Та на хрещенні йменування не завершується. У Католицькій Церкві людина зазвичай приступає до миропомазання у свідомому віці, і з цієї нагоди може сама обрати собі ще одне ім'я — наприклад, щоб зміцнити духовний зв'язок із улюбленим святим.

Ім'я — це видимий знак ідентичності. Зміна імені, відповідно, нерозривно пов'язана зі зміною ідентичності. У Святому Письмі ми бачимо не одну історію про те, як Бог, обираючи для когось нове покликання, дає йому ще й нове ім'я. Аврама, призначеного започаткувати новий народ, було названо Авраамом, що означає «батько багатьох», а його дружина Сараї стала Сарою, тобто «матір'ю багатьох». Віроломний Яків, що відібрав первородство у свого брата, став Ізраїлем, «князем Божим», лідером богообраного народу, а рибалку Симона Господь, призначаючи своїм земним намісником, нарід Петром, тобто Скелею, на якій до кінця часів має стояти Його Церква.

Згідно з традицією, що склалася багато століть тому, монахи і монахині, складаючи обітницю,

часто беруть нові імена, проводячи вододіл між своїм минулим мирським життям і новим, богопосвяченим. Одним із найрадикальніших у цьому питанні є орден картузіанців — ченців, які живуть у повній ізоляції від світу, у мовчанні, суворій аскезі й постійній фізичній та інтелектуальній праці. Після смерті братів ховають у безіменних могилах, на місце яких вказує лише простий дерев'яний хрест. Якщо ж за життя монах написав щось вартісне, його робота виходить без вказання авторства: для картузіанця земна слава — ніщо. Значення має лише Бог, якому відоме ім'я кожної Його дитини — як і її здобутки. Це радикальне сповнення рядків псалма: «Не нам, о Господи, не нам, а імені Твоєму дай славу, заради милости Твоєї і Твоєї правди» (Пс 115, 1); усе, що робить монах, він робить не для себе і не заради себе — лише для блага світу в ім'я Господнє.

Папа Римський, сходячи на престол святого Петра, теж зазвичай бере нове ім'я. Питання «Яким іменем хочеш, щоб тебе називали?» належить до офіційної церемонії обрання понтифіків. Цікаво, що обов'язку брати нове ім'я Папи не мають, однак притримуються цього звичаю, що зародився у V столітті: за останню тисячу років лише двоє Пап зберегли імена, дані їм при народженні.

Є також цікавий ритуал, пов'язаний зі смертю Папи Римського: засвідчуючи її, кардинал-камерленго тричі кличе Папу на ім'я, отримане при хрещенні, після чого оголошує присутнім, що він справді помер. Це служить нагадуванням про скороминущість земного уряду наступника Петра: статус намісника Христа на землі — річ тимчасова, і після своєї смерті Папа постає перед Господом тим, ким був від початку. Папське ім'я — для світу цього; у вічності ж Бог назве його на ім'я, отримане при народженні, і покличе на суд так само, як і будь-кого іншого.

Звісно ж, ця медаль має і зворотний бік. Нове ім'я дає людині внутрішнє відчуття свободи, яка не завжди використовують із добрими намірами. І про це багато говорить популярна культура. Один із яскравих прикладів — «Зоряні війни» та сумна історія молодого джедая Енакіна Скайвокера, який поступово потрапляє під вплив темного боку Сили, перетворюючись на страхітливий ситх Дарта Вейдера. Так його нарекає його вчитель — лихий імператор Палпатін, він же Дарт Сідіус, дотримуючись традиції, згідно з якою особа, свідомо та добровільно обираючи шлях п'єми, приймає також і нове ім'я з часткою «Дарт», що вказує на її приналежність до темряви.

**Мимоволі закрадається думка: чи не надто ми
легковажимо цінністю свого імені?**

У «Гаррі Поттері», найбільшому літературному феномені останніх десятиліть, ім'я має особливе значення. Головний антагоніст циклу — темний чаклун Волдеморт, що утворив своє нове ім'я (яке можна перекласти з французької як «політ смерті»), переставивши літери отриманого при народженні. Зрікаючись старого імені — ненависного маглівського імені — він зрікається й самої людської природи, фанатично прагнучи за допомогою найтемнішої магії вийти за межі всього людського — стати безсмертним. Тремтячи від жаху перед чаклуном, люди починають боятися й самого його імені, використовуючи натомість евфемізми «Відомо-Хто» чи «Той-Кого-Не-Можна-Називати». Їхній страх зрештою перетворюється на самовтілюване пророцтво: Волдеморт накладає на своє ім'я чари, що дають змогу миттю визначити, де перебуває особа, що наважилася його вимовити, — адже знає, що відвагу на таке має тільки його заклятий ворог Гаррі Поттер. Таким чином те, що від початку було просто забобою, перетворюється на реальну небезпеку — саме через страх людей перед ворогом.

Ще одна деталь тут варта уваги: чарівник Дамблдор, «єдиний, кого боявся Волдеморт», вперто називає його у вічі даним при народженні іменем «Том». Цим банальним, поширеним і до смішного людським словом він нагадує, що, попри всі намагання Волдеморта стати вищою істотою, він був, є і завжди буде людиною, від якої на землі колись залишиться лише тлінна оболонка.

Волдеморти нашого світу також нерідко змінювали ім'я, розвиваючи свою лиховісну діяльність. Щоб роздмухати полум'я червоного терору і спричинити вибух, від якого й сьогодні тремтять наші шибки, Владіміру Ульянову знадобилося стати Леніним. Йосиф Джугашвілі заморив голодом мільйони українців та розправився в ГУЛАГу ще з мільйонами громадян радянського союзу, ставши товаришем Сталіним. Камбоджійський революціонер Салот Сар, перетворившись на Пола Пота, знищив чверть населення власної країни, а його оточення й узагалі приховувало свої імена, називаючи себе просто «Брат № 1», «Брат № 2», «Брат № 3» — очевидний орвеліанський мотив, до якого, імовірно, свідомо вдався диктатор, що свого часу здобував освіту і студіював марксизм у Європі. Кім Ір Сен, архітектор найбільшого у світі концтабору, відомого як Північна Корея, і носій посмертного титулу «вічного президента», теж мав при народженні інше ім'я.

Комп'ютерні ігри нерідко використовують прийом із головним героєм, який на початку історії не пам'ятає свого минулого — а отже, свого імені. Насамперед це дає більше свободи гравцеві, адже дозволяє створити власну унікальну історію, зробивши персонажа саме таким, яким хоче його бачити. Проте у грі 1999 року «Planescape: Torment», що робить акцент не на битвах із ворогами і пошуках артефактів, а на розмаїтих філософських системах, екзистенційних питаннях і впливові однієї особи на світ і часопростір, питання імені — це щось більше, ніж особливість ігрової механіки.

Головний герой «Planescape: Torment» — загадковим чином приречений на безсмертя безіменний чоловік, який намагається розгадати власну таємницю. Щоразу, стикаючись зі смертю, він приходить до тями у тому самому місці та з повною втратою пам'яті про минулу інкарнацію — і мусить починати все з початку. Ситуація ускладнюється тим, що наруга над людською природою, втіленням якої є Безіменний, завдає страждань не лише йому, а й тим, хто його оточує, і навіть більше — цілому всесвіту. Тож єдиний спосіб відновити баланс — це повернути собі смертність, що дуже непросто зробити з огляду на заходи, вжиті минулими версіями Безіменного. Адже деякі з них дотримувалися принципу: «Бійся імен. Імена мають владу ідентифікувати речі. Імена — це зброя в руках інших. Це зачіпка, що дає змогу відстежити тебе крізь Плани. Залишайся безіменним — і будеш у безпеці». Питання смертності й людської природи у грі нерозривно пов'язані з іменем — зі справжнім іменем протагоніста, яке той намагається відшукати. Цього можна досягти, якщо розплутати складний метафізичний клубок долі і зробити правильні вибори — але найцікавіше те, що для гравця ім'я Безіменного так і залишиться таємницею. Згадавши своє ім'я, а разом із ним свою первісну сутність, персонаж його не озвучує, залишаючи нас ошелешено кліпати очима по цей бік екрана. Важко уявити собі кращу ілюстрацію важливості й разом із тим сакральності імені.

На початку епохи інтернету люди активно користувалися нікнеймами — псевдонімами для спілкування та інших активностей. Це, звісно, мало практичний характер: проблематично спілкуватися на форумі, де є, скажімо, десяток Олен і десяток Андріїв; проте нікнейми стали для багатьох із нас ще й засобом ескапізму — можливість створити альтернативне «я» була спокусою, подібною до середньовічних маскарадів. Темним боком цього явища стала фактична безкарність, що дала змогу робити за допомогою інтернету справді лихі речі. Однак згодом соцмережі почали заохочувати нас створювати профілі зі справжніми іменами й фото, вкидати у цифрове павутиння якомога більше особистих даних і загалом бути напрочуд публічними особами.

У давнину люди дуже делікатно ставилися до імен. Десь було заведено взагалі не давати дитині імені до певного віку, щоб її захистити; десь практикувалося наречення «істинним іменем», якого не мав знати ніхто — адже це був канал, через який можна навести злі чари або по-іншому завдати лиха; певні імена могли вважатися щасливими або навпаки. Живучи у XXI столітті, ми дуже далекі від цих забобонів — та коли бачиш, як цифровий «Великий Брат» реагує на кожен твій порух, як у мережі, так і в реальному житті, мимоволі закрадається думка: чи не надто ми легковажимо цінністю свого імені? Чи це мудро — залишати стільки зачіпок, що дають змогу відстежувати нас крізь Плани нашого буття? І головне: чи ми взагалі маємо вибір?

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in
/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php on line **284**